

В тематику екскурсій для допризовної і призовної молоді включено відвідування місць бойової слави нашого міста, зустрічі з ветеранами Великої вітчизняної війни. До екскурсійної роботи з допризовною молоддю залучаються офіцери запасу, ветерани війни. [2, арк. 59]

Для розширення екскурсійної тематики Тернопільським бюро подорожей та екскурсій, методичним відділом розроблено 4 нових маршрути: «Ліс наш зелений друг» (лісами Тернопільської обл.), «Шацькі озера» (Тернопіль-Шацьк), «До Софіївського дендропарку» (Тернопіль-Умань), «На стоянку партизанського загону Федорова» (Тернопіль-Лапатень) та ін. [2, арк. 18]

Найпопулярнішими маршрутами вихідного дня з Тернополя були подорожі в Брест, Мінськ, Київ, Одесу, Кишенів, Ужгород, Шацьк (цим видом обслуговування охоплено 58900 чол.). Замість екскурсій охоплено 50700 чол., найбільшими місцями відвідування тернопільських туристів були: Берестечко, Колодяжне, Ровно, Шумськ, Шепетівка, Львів, Кривче, Яремче, Тербовля, Чернівці, 15 тис. чол. були учасниками виробничих екскурсій (на бавовняно-паперовому комбінаті, виробничому об'єднанні «Ватра», швейній фабрика, комбайновий завод, завод штучної шкіри, фарфоровий завод). [2, арк. 19]

Не менше уваги, приділялося прийому та відправленні туристичних груп. Групи було відправлено в Москву, Ленінград, Одесу, Скадовськ (Херсонська обл.), цим видом обслуговування охоплено 3659 чол., в Тернополі приймалися групи з Москви, Ленінграда, Харкова, Ворошилограда, Чернівець (2285 чол.).

Таким чином, найпоширенішими формами туристичного обслуговування 60-70 рр. ХХ ст. були екскурсії, походи вихідного дня і туристичні поїзди. Найбільшою популярністю серед туристів користувалися Берестечко, Колодяжне, Ровно, Шумськ, Шепетівка, Львів, Кривче, Яремче, Тербовля, Чернівці. Організація туристичного обслуговування базувалася на таких принципах – варіативності, привабливості, багатогранності, функціональності, змістовності, через реалізацію яких передбачалося створити сприятливий ґрунт для розвитку туристичної галузі із врахуванням природно-історичних умов Тернопільської області, потреб та інтересів її населення. Важливим недоліком туристичного розвитку була знана перевага виїзного над в'їзним туризмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. 3248. – Оп. 1. – Спр. 79. – 27 Арк. ДАТО. – Ф. 3248. – Оп. 1. – Спр. 133. – 104 Арк.
2. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги-XXI, 2003. - 300 с
3. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – (2-ге вид.). – К.:Альтерпрес, 2005. –436 с
4. Наукові основи вивчення туристичної діяльності»: [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://stud24.ru/turism/turistskorekreacjna-dyalnst-eston/36993-114717-page1.html>
5. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності. Підручник. — К.: Грамота, 2006. — 264 с.
6. Смирнов І. Г. Логістика туризму: Навчальний посібник. — К., 2009.-442.

Гловацький А.

Науковий керівник – проф. Бармак М. В.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ ОРІЄНТАЛІСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТИ

Станом на сьогоднішній день в українській історичній науці все актуальнішим постає питання дослідження постаті А. Кримського – видатного сходознавця українського та світового масштабу. Арабістика, іраністика, тюркологія, семітологія, ісламознавство – ось далеко не повний перелік наукових зацікавлень ученого на ниві орієнталістики. Дана публікація ставить за мету подання загального огляду історіографічних праць та аналізу стану джерельної бази, що стосуються вивчення сходознавчої спадщини А. Кримського, охоплюючи період від радянського і до сучасного.

Перш за все, проаналізуємо історіографічний аспект даної проблеми. Щодо радянського періоду, то одним із найсолідніших дослідників наукової діяльності А. Кримського на ниві сходознавства був К. Гурницький. У монографії «Кримський як історик» (К., 1971) [1] він відвів сходознавчим студіям А. Кримського 2-й та 3-й розділи. 2-й розділ праці містить опис досліджень А. Кримським соціально-економічної та політичної історії арабів у Середні віки, окремих пам'яток арабської культури та політичної історії арабів у Нову добу. У 3-му розділі К. Гурницький висвітлив внесок А. Кримського у вивчення історії Ірану та Туреччини часів Стародавності, Середньовіччя та Нової доби. У іншій монографії, присвяченій А. Кримському, дослідник проаналізував ряд його праць по історії та культурі народів Близького та Середнього Сходу від найдавніших часів до ХХ ст., які назвав «бібліотекою резюмуючих сводов А. Е. Крымского» [2]. Також у 5-й главі праці К. Гурницький відзначив великі заслуги орієнталіста у організації ряду сходознавчих осередків у тогочасному науковому середовищі УСРР: кабінету арабсько-іранської філології, тюркологічної комісії, Київського товариства сходознавців.

Вагомим внеском у дослідження сходознавчої діяльності А. Кримського в цей період став збірник статей «Кримський А. Ю. – україніст та орієнталіст» (К., 1974) [3], у якому дослідник Г. Нікулін вмістив розвідку, де підкреслив визначальну роль сходознавця у дослідженні історії семітських мов.

У новітній українській історіографії постаті Кримського-сходознавця було присвячено доволі значну кількість наукових робіт. Михайло Веркалець у своїй монографії акцентував увагу на внеску А. Кримського

у дослідження тюркських мов, зокрема на дослідженні ним проблеми діалектологічної класифікації говірок тогочасної турецької мови [4]. Не можна також оминати увагою і доволі ґрунтовну працю С. Павличко [5]. У монографії авторка, спираючись на аналіз робіт орієнталіста, відзначила значну ерудицію ученого, синтетичний характер його сходознавчих праць, особливо підкресливши роль фундатора української орієнталістики, яку А. Кримський, на її погляд, почав відігравати в українській науці у київський період (1918–1941) життя та діяльності. Також С. Павличко зробила акцент на позитивістському характері методології ученого.

Окрім цього, різні аспекти сходознавчої діяльності А. Кримського розробляються такими сучасними дослідниками як Т. Маленька [6, с. 53–63], Ю. Кочубей [6, с. 40–47], І. Дрига [6, с. 48–53], С. Шімшір [6, с. 63–67], О. Семотюк [6, с. 67–73], М. Троцюк [6, с. 73–80]. Окремо відзначимо збірник наукових праць «Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості» [7], що вийшов друком у 2006 р. Збірник включає статті, опубліковані у різних періодичних виданнях від радянської доби і до сучасності («Всесвіт», «Народи Азії та Африки», «Радянське літературознавство», «Мовознавство», «Східний Світ», «Близькосхідний кур'єр» та деяких інших), які висвітлюють сходознавчу діяльність ученого в усіх її численних аспектах та дають уявлення про реальний обсяг його праць на ниві орієнталістики. Крім того, у збірнику йде мова і про рецепцію сходознавчої спадщини ученого іноземними фахівцями (Я. Рипкою, А. Зайончковським, Я. Рейхманом, Т. Менцелем, В. Мінорським, В. Еберманом), які дали їй належну оцінку.

Проаналізувавши основні радянські та сучасні праці, що стосуються сходознавчих студій А. Кримського, перейдемо до оцінки стану джерельної бази даної проблеми.

Як відомо, на початку 1970-х рр. в УРСР побачило світ зібрання творів ученого під назвою («А. Ю. Кримський. Твори у п'яти томах»), з яких 4-й умістив його вибрані сходознавчі праці. Зокрема, це були «История арабов и арабской литературы, светской и духовной (коран, фыхка, сунны) и пр.» (1911) [8, с. 4–115], «История Персии та її письменства» (1923) [8, с. 117–162], «Хафиз та його пісні» (1924) [8, с. 163–228], «Перський театр, звідки він узявся і як розвивавсь» (1925) [8, с. 229–334], «История Туреччины» (1924) [8, с. 335–445], «Тюрки, їх мови та літератури» (1930) [8, с. 447–584], а також праця, присвячена історії Азербайджану – «Страницы из истории Северного, или Кавказского, Азербайджана (классической Албании). Шеки» (1938) [8, с. 585–602]. Окрім того, у 1972 р. було видано бібліографічний покажчик творів ученого, що вперше показав справжній об'єм його сходознавчої спадщини: лише статей по ісламознавству, семіології та арабістиці, опублікованих у енциклопедичних словниках Брокгауза-Ефрона та братів Гранат, тут налічується близько 500 [9].

Проте на сучасному етапі видно, що це видання сходознавчих праць ученого є далеко не повним. Згідно з путівником особових архівних фондів ІР НБУВ, А. Кримський є автором 23-х праць з арабістики (у тому числі «Низами и его современники» (1941) [10, с. 276], «Арабське письменство» (без дати) [10, с. 276], «Марзукый (араб. писатель X–XI вв.» (б. д.) [10, с. 277], «Медицина и природоведение у арабов как материал для истории арабской литературы» (б. д.) [10, с. 277]), 8-ми праць з іраністики (у т. ч. «География Ирана» (б. д.) [10, с. 276], «Персидские слова с их русским значением» (б. д.) [10, с. 276]) та 5-ти робіт з тюркології («Турецкий язык» (б. д.) [10, с. 277] та ін.).

Окрім того, у рукописному вигляді зберігаються праці і по історії ефіопської літератури, єгиптології, кавказознавству. Окремі рукописи (наприклад, «География Ирана») увійшли до нового п'ятитомного видання сходознавчих праць ученого, що вийшло друком протягом 2007–2010 рр. зусиллями працівників Інституту сходознавства [11].

Повертаючись до радянського видання творів орієнталіста, зазначимо, що 5-й том вищезгаданого видання включає в себе листування А. Кримського з І. Франком, Лесею Українкою, В. Міллером, подане у 1-й книзі 5-го тому (1890–1917) [12]. Як відомо, В. Міллер був науковим керівником молодого ученого. Іван Франко та Леся Українка неодноразово цікавилися культурою окремих орієнтальних народів (І. Франко – арабським фольклором, Леся Українка – особливостями якутської мови), тому дане листування є вагомим джерелом для дослідників сходознавчої діяльності ученого. Книга 2-га вмістила особисте листування орієнталіста із сім'єю за 1896–1898 рр., тобто за період його перебування у науковому відрядженні в Сирії та Лівані [13].

У 1997 р. Л. Матвєєва та Е. Циганкова видали першу збірку епістолярію ученого під назвою «А. Ю. Кримський – неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук: вибране листування» [14], що стосувалася 1918–1941 рр. Її наукова новизна полягала у тому, що це було перше у новітній українській історичній науці видання епістолярію ученого.

Також слід додати, що у 2005 р. Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського видав книги «Епістолярна спадщина Агатангела Кримського в 2-х тт.» [15], яка охопила 1890–1941 рр. Даючи оцінку цьому виданню, варто відзначити, що завдяки зусиллям Л. Матвєєвої та інших науковців було оприлюднено доволі значний масив епістолярію ученого, зокрема, його листування із відомими українськими сходознавцями І. Крачковським та В. Бузескулом.

Отже, проаналізувавши історіографічні праці, які стосуються сходознавчої спадщини А. Кримського, відзначимо, що дослідження даної проблематики інтенсивно відбувалося у радянську добу, свідченням чого є роботи К. Гурницького та Г. Нікуліна. Вищеозначені вчені підкреслювали величезні заслуги А. Кримського у розвитку української та світової орієнталістики, проте, трактуючи їх крізь призму марксистської методології історії. Гадаємо, що саме для сучасної української історіографії характерне неупереджене дослідження даної проблеми, про що переконливо свідчать монографії С. Павличко та М. Веркальця. Окрім того, констатуємо, що, не зважаючи на доволі значну кількість праць із даної проблематики, сходознавча спадщина А. Кримського вивчена недостатньо, і потребує подальшої пильної уваги українських істориків-орієнталістів. Що ж стосується джерелознавчого аспекту даної проблеми, то

сучасні дослідники сходознавчого доробку А. Кримського, на наш погляд, мають у своєму розпорядженні солідну джерельну базу, яка складається як із уже опублікованих (як в радянський, так і в сучасний період) джерел, так і тих, що станом на сьогоднішній день залишаються у рукописному вигляді (наприклад, фонди особових архівів ІР НБУВ) і потребують подальшого ґрунтового вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гурницький К. Кримський як історик / К. Гурницький. – К., 1971. – 184 с.
2. Гурницький К. Агафангел Ефимович Крымский / К. Гурницький. – М., 1980. – 192 с.
3. Кримський А. Ю. – україніст та орієнталіст [за ред. І. Білодіда]. – К., 1974. – С. 108–116.
4. Веркалец М. Проблема духовности тюркских народов в исследовании А. Е. Крымского / М. Веркалец. – К., 1994. – С. 35–61.
5. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: складний світ Агатангела Кримського / Соломія Павличко. – К., 2001. – 328 с.
6. Волинь філологічна: текст і контекст. Творчість Агатангела Кримського у контексті європейської та світової культури: збірник наукових праць. – Луцьк, 2006. – Вип. 1. – 256 с.
7. Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості [відп. ред. О. Василюк та ін.]. – К., 2006. – 564 с.
8. Кримський А. Ю. Схознавство / А. Ю. Кримський. – К., 1974. – 639 с. – (Твори: в 5 т. / А. Кримський; Т. 4).
9. Кримський А. Ю. Бібліографічний покажчик, 1889–1971 / Агатангел Юхимович Кримський. – К., 1972. – 168 с.
10. Особові архівні фонди Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського: путівник / [відп. ред. Онищенко О. С.]. – К., 2002. – 757 с.
11. Інститут схознавства ім. А. Ю. Кримського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://oriental.studies.org.ua/index.php?link=ivran_ru_&navStart=6.
12. Кримський А. Ю. Листи, 1890–1917 / А. Ю. Кримський. – К., 1973. – 547 с. – (Твори : в 5 т. / А. Кримський; Т. 5, кн. 1).
13. Кримський А. Ю. Листи з Сирії та Лівану, 1896–1898 / А. Ю. Кримський. – К., 1973. – 335 с. – (Твори : в 5 т. / А. Кримський; Т. 5, кн. 2).
14. Матвєєва Л. А. Ю. Кримський – неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук [Текст] : вибране листування / Леся Матвєєва, Елла Циганкова. – К., 1997. – с. 98–149.
15. Епістолярна спадщина А. Кримського (1890–1941) [гол. ред. Л. В. Матвєєва]. – К., 2005. – 500 с. – (у 2 т. / А. Кримський; Т. 1 (1890–1917); Т. 2 (1918–1941)).

Заяць Л

Науковий керівник – доц. Федорів І. О.

СЛАВІСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ПРОБЛЕМАТИКА, МЕТОДОЛОГІЯ, НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

На сучасному етапі розвитку вітчизняної історичної науки актуальним стає вивчення, критичне осмислення та узагальнення попереднього наукового досвіду. У зв'язку з цим важливого значення набуває об'єктивна оцінка ролі попередніх поколінь істориків, які працювали на ниві розвитку історичної науки протягом минулих століть. Для сучасних істориків, що займаються дослідженнями слов'янознавчої проблематики, особливого сенсу набуває засвоєння здобутків вчених-славистів ХІХ – поч. ХХ ст. та їх об'єктивне оцінювання.

Актуальність теми зумовлена також потребою всебічного та об'єктивного аналізу наукового доробку вчених-славистів, визначення їх ролі у розвитку вітчизняної історичної науки, спробою усунути упереджені підходи, шляхом виявлення та залучення до наукового обігу невідомого досі комплексу джерел. Вивчення становлення та розвитку слов'янознавства в Університеті св. Володимира має важливе значення для поступу сучасної вітчизняної історіографії та джерелознавства.

Метою дослідження є з'ясування ролі й місця Університету у становленні й розвитку славистичної науки та освіти України у 1819–1920 рр., дослідження та аналіз наукової славистичної спадщини вчених академії.

У 60–90-х рр. ХІХ ст. історичною наукою було досягнуто помітних успіхів у вивченні проблем минулого Сербії. Одним із видатних дослідників середньовічного періоду її історії був професор університету Св. Володимира Т. Флоринський. У магістерській роботі «Південні слов'яни і Візантія у другій половині ХІХ ст.» (1882), що «й досі зберігає своє наукове значення» [8], він вдався до реконструкції процесу формування державності у південнослов'янських народів і прослідкував еволюцію жуп й інституту жупанів. При цьому він виходив з того, що формування державності обумовлювалося не внутрішнім розвитком слов'янського суспільства, а зовнішнім політичним впливом сусідніх держав. Більше того, час виникнення кожної держави залежав від ступеня і характеру цих впливів [8, с. 2–3].

У 1882 р. Т. Флоринський перейшов на службу до Києва, прийнявши запрошення університету Св. Володимира зайняти вакантну, після смерті професора О. Котляревського, кафедру славистики. У Київському університеті вчений пропрацював 36 років (до 1907 р. у штаті, а потім поза штатом), створивши за цей час власну школу вчених-славистів, до якої належали К. Арабажин, М. Глокке, М. Драй, А. Лобода, О. Лук'яненко, К. Радченко, Е. Рихлік, А. Ясинський, та ін. Упродовж 15 років Т. Флоринський займав